

מאבולוציה ביולוגית לתיאוריה חברתית ציוני דרך בניסיונות לפענוח התנהגותו ודרכיו של בעל החיים ששמו אדם ובירור שאלת מקומו בעולם

סילבוס לשיעורו של ד"ר יוני מזרחי
המכללה האקדמית תל-אביב-יפו שנה"ל תשנ"ו

חובות הקורס:

נוכחות: נוכחות בהרצאות ובמפגשי הדיון הינה חובה. ההרצאות מהוות את הבסיס העיקרי לקורס ותלמידים שלא יגיעו להרצאות יפגעו בסיכוי שלהם להצליח בהערכה הסופית של הקורס. קריאה: קריאת החובה היא כמשתמע משמה תנאי הכרחי. מבחן מסכם: בסוף הסמסטר יינתן מבחן בית מסכם. במבחן תיבחן רמת הידע וההפנמה של המשתתפים ביחס לחומרי הקריאה וההרצאות.

הנחיות קריאה:

רשימת הקריאה (ומטלות הקריאה הספציפיות המפורטות בהמשך) מניחים דגש מיוחד על קטעי מקור קלאסיים לצד סקירות סינתזה פופולאריות עדכניות. המרצה רואה חשיבות גדולה ושווה בשניהם גם יחד. הערה טכנית חשובה: נא לא להיבהל מכמות הביבליוגרפיה שכן את רשימת חומרי הקריאה עבור כל נושא המופיעה למטה יש לראות כרשימה כוללת אשר ממנה יומלצו ואו יינתנו פריטים כחומר קריאה חובה על-פי שיקולי המרצה במהלך הקורס תוך מתן הסבר מפורט לגבי תכניהם ואופיים כך שלכל משתתף תהיה אפשרות בחירה רבה ככול האפשר. קטעי ביבליוגרפיה המסומנים בסימן \Leftarrow מהווים קריאת חובה בעוד שקטעים המסומנים ב • הנם קטעים מומלצים לקריאה. חומרי קריאה מתמחים יותר בכול אחת מהסוגיות יינתנו לסטודנטים על-פי בקשה. *בין קטעי הסרטים שיוקרנו בקורס: זליג, מאנון, קוסמוס, כוכב הקופים, נער הפרא (טריפו) ועוד.

תוכנית הקורס

*הערה: מטלות הקריאה ניתנו בלשון זכר מטעמי נוחות בלבד

נושא 1: מבוא הצגת הבעיה ומורכבותה: איך לטפל בנושא כל כך מורכב בכל כך מעט זמן

הצגת הרעיון המרכזי שאתו יתמודד הקורס וסקירה כללית של תכניו; בירור שאלות אפיסטמולוגיות, מתודולוגיות ותיאורטיות העולות מהפרוגרמה ומשאלות היסוד של הקורס; נימוקים מדוע נבחר מה שנבחר ומדוע הושמט מה שהושמט להצגה בתוכנית הקורס; על היתרונות והחסרונות של טיפול שטחי ב"שאלות גדולות".

- Loptson, Peter. 1995. *Theories of Human Nature*. New York: Broad View. עיין בתוכן הענינים ורפרף על פרקי הספר.

נושא 2: לוח השנה הקוסמי: הענקת קנה-מידה של זמן ומרחב למיקום האדם ביקום

הקניית סדרי גודל של זמן לתהליכי ההתפתחות האנושית באמצעות הצגת לוח השנה הקוסמי של קארל סייגן; יוקרן קטע קצר מתוך הסדרה התיאטרלית קוסמוס.

⇒ גולד, סטיבן גיי. 1994. *הידד לברונטזאורוס*. תל-אביב: דביר. עמודים: 15-17 (על האפסות הקוסמית של האדם)

⇒ דייאמונד, ג'ארד. 1994. *השימפנזה השלישי*. תל-אביב: מעריב. חלק ראשון: 56-9; עמודים: 301-305.

⇒ סגן, קרל. 1979. *זרקוני גן-עדן: הרהורים על התפתחות האינטליגנציה האנושית*. תל-אביב: רשפים. עמודים 19-22.

⇒ סייגן, קארל ואן דוריאן. 1994. *עקבות מן העבר*. תל-אביב: מעריב. פתח דבר - עמודים 17-22.

⇒ Gonick, Larry. 1990. *The Cartoon History of the Universe*. pp: 2-61 (vol. 1-7). (רק לעלעל ולהתרשם).

- Gould, Stephen Jay (ed.). 1993. *The Book of Life: An Illustrated History of the Evolution of Life on Earth*. New York: Norton. רק לעלעל ולהתרשם - איורים נהדרים).

נושא 5: האם באמת מותר האדם? לקראת בירור שאלת

הייחוד האנושי

מה הייחוד של המין האנושי ביחס לשאר בעלי החיים? האם הוא שונה איכותית ומהותית מהם ובאיזה אופן? בירור מעמת של תפיסת האדם כ"נזר הבריאה" לעומת תפיסת האדם כ"שימפנזה השלישי" או כ"קוף העירום".

- אוהל, מילא. 1995. האייפיים - קופים כבני-אדם: בונובו, שימפנזה, גורילה, אוראנגוטאן וג'בון. תל-אביב: גומא-צ'ריקובר.
- גודול, ג'יין ון לואיק. 1978. אני והשימפנזים. תל-אביב: ספרית אופקים. פרקים 19-20
- גריבין, ג'ון וג'רמי צ'רפס. 1992. חידת הקוף: אילן יוחסין. תל-אביב: מסדה. פרקים 1-2
- → דיאמונד, ג'ארד. 1994. השימפנזה השלישי. תל-אביב: מעריב. עמודים: 125-128; 9-18.
- לנדמן, מיכאל. 1980. האדם בעיני עצמו: אנתרופולוגיה עיונית. תל-אביב: ספרית הפועלים. חלק ראשון.
- מונטגיו, אשלי. 1976. על התוקפנות האנושית. תל-אביב: ספרית אופקים. פרקים 1-2
- → מוריס, דסמונד. 1993. תצפית על גוף האדם: להתבונן, ולהבין את השפה המופלאה של הגוף. תל-אביב: מעריב. פרק 1 וכול פרק אחר שתמצא/תמצאי מעניין.
- מוריס, דסמונד. הקוף העירום - מחקר של זואולוג על בעל החיים הקרוי אדם. תל-אביב: רשפים. פרק א (וכל פרק בספר שייראה כמעניין).
- → נווימן, יוסף. 1991. מותר האדם: האבולוציה של התודעה. תל-אביב: מפעלים אוניברסיטאיים. פרקים 1 ו 9.
- → סייגן, קארל ואן דוריאן. 1994. עקבות מן העבר. תל-אביב: מעריב. פרקים 14-19.
- קסירר, ארנסט. 1972. משה על האדם. תל-אביב: עם עובד. פרק 3 ופרק 6.
- → שליו, אברהם. 1992. נפש חיה. תל-אביב: רמות.
- Cavalieri, Paola and Peter Singer. 1993. *The Great Ape Project: Equality Beyond Humanity*. London: Fourth Estate. קרא מאמרים מחלק 3 העוסק בדמיון ובשוני בין האדם לקופי-העל.
- Passingham, Richard. 1982. *The Human Primate*. New York: Freeman. פרק 1 ומעבר על הטבלאות והאיורים הפזורים ע"פ הספר

נושא 6: לקראת בירור "כללי המשחק החדשים" בעולם שלאחר האבולוציה הדארוויניסטית: המונח תרבות א (הגדרות, חומרי תרבות, תפיסות תרבות)

יטופלו נושאים כגון: למה הכוונה במונח תרבות? מה המשמעויות האופרטיביות הנגזרות מתפיסות שונות של יחסי אדם, חברה ותרבות? מה הם אבני הבניין היסודיות של החברות והתרבויות האנושיות?
⇒ בילו, יורם. 1992. האוניברסליות האנושית והשוני התרבותי. *מחשבות על טבע האדם*. 63. 16-27.

- גולדברג, הרווי, אורית זיו, ואיילין בסקר. 1978. *אנתרופולוגיה: אדם, חברה, תרבות*. תל-אביב: ציריקובר גומא. פרק ראשון ופרק עשירי.
- גירץ, קליפורד. 1990. *פרשנות של תרבויות*. ירושלים: כתר. פרק 1.
⇒ חזן, חיים. 1988. בין האנושי לתרבותי. *מחשבות* 57. עמודים: 30-37.
- חזן, חיים. 1992. *השיח האנתרופולוגי*. תל-אביב: אוניברסיטה משודרת. פרקים: א, ב, ג, ז, ח, ט.
- Harris, Marvin. 1995. *Cultural Anthropology* (4th edition). New York and London: HarperCollins College Publishers. פרק 2
- ⇒ Kottak, C. P., 1994. *Anthropology: The Exploration of Human Diversity* (6th edition). New York: McGraw-Hill. פרק 3

נושא 7: לקראת בירור "כללי המשחק החדשים" בעולם שלאחר האבולוציה הדארוויניסטית: המונח תרבות ב (טיפולוגיה של חברות ותרבויות)

יטופלו נושאים הקשורים בניסיון למיין, לסדר, ולאפיין דגמים טיפוסיים של דפוסים סוציו-תרבותיים באוקיינוס האדיר והמגוון של התצורות אנושיות והתרבותיות שעל פני כדור הארץ. יוצגו גם צמחי פרא (כגון תפיסות גזעניות) שעלו במהלך ההיסטוריה של הניסיונות למיין פרטים וחברות אנושיות.

- ⇒ Hunter, David. 1990. Subsistence Strategies and the Organization of Social Life. in: Whitten, Phillip and David E. K. Hunter. 1990. *Anthropology: Contemporary Perspectives*. (sixth edition or later). Glenview, Illinois: Scott, Foresman / Little, Brown Higher Education. pp: 175-180.
- Jonson, Allen W. And Timothy Earl. 1987. *The Evolution of Human Societies: From Foraging Group to Agrarian State*. Stanford: Stanford University Press. פרק 1 ופרק הסיכום
- ⇒ Lewellen, Ted. C. 1983. *Political Anthropology: An Introduction*. Massachusetts: Bergin and Garvey Publishers, Inc. פרק 2
- Whitehouse, Ruth and John Willkins. 1986. *The Making of Civilization: History Discovered Through Archaeology*. New York

נושא 8: מודלים מתחרים בסוגיית יחסי אדם-תרבות-טבע; מטא-היסטוריה ושאלת הגורמים המניעים ו"החוקים" בהיסטוריה האנושית

האם הטבע מכתוב את התפתחות דרכיו והתנהגותו של האדם? האם הוא מאפשר פאסיבי של דינאמיקה תרבותית? האם הוא בכלל רלוונטי להתפתחות האנושית? האם משתנה מעמדו ומידת השפעתו לאורך הזמן? ננסה לברר שאלות אלה תוך הצגת מספר מודלים ליחסי אדם-תרבות-טבע: המודל האנבירומנטאליסטי-דטרמיניסטי; המודל המאטריאליסטי-מארכסיסטי; המודל הפוסיביליסטי; המודל הפרובובוליסטי; המודל האידיאליסטי.

- איזנשטדט, שמואל נוח ומרים קורלרו. 1982. הסוציולוגיה: פרדיגמות ומשברים. ירושלים: מאגנס. פרק 4 (התפתחות התיאוריה הסוציולוגית: סוגים עיקרים של פרדיגמות מסבירות).

- ברלין, ישעיהו. 1971. כורח היסטורי. בתוך י. ברלין: ארבע מסות על החרות. תל-אביב: רשפים. עמודים 100-135; 159-169.

⇒ דוראנט, וויל. 1957. פילוסופיה בדרכי נועם. תל-אביב: הוצאת המתמיד. כרך ב: פרקים 14-16. המלצה חמה ביותר על ספר זה ועל כל הספרים של דוראנט (ובמיוחד על ספרו גדולי ההוגים שגם הוא תורגם לעברית לפני כשלושים שנה).

⇒ וינרב, אליעזר. 1987. חשיבה היסטורית: פרקים בפילוסופיה של ההיסטוריה (חלק א). תל-אביב: האוניברסיטה הפתוחה. פרק 5 (על מטא-היסטוריה).

- נייגל, ארנסט. 1987 [1960] דטרמיניזם בהיסטוריה. בתוך: א. וינרב (עורך), חשיבה היסטורית: פרקים בפילוסופיה של ההיסטוריה (חלק ג - קובץ מאמרים). תל-אביב: האוניברסיטה הפתוחה. 115-138.

- קאר, א. ה. 1986. היסטוריה מהי? תל-אביב: מוניטין מודן. פרק 4 ופרק 5

⇒ קולינגווד, ר. ג. 1987 [1946] טבע האדם והיסטוריה אנושית. בתוך: א. וינרב (עורך), חשיבה היסטורית: פרקים בפילוסופיה של ההיסטוריה (חלק ג - קובץ מאמרים). תל-אביב: האוניברסיטה הפתוחה. 139-154.

- ראוך, ליאו. 1978. אמונה ומהפכה: הפילוסופיה של ההיסטוריה. תל-אביב: יחדיו. פרק המבוא והפרקים העוסקים בפילוסופיה של ההיסטוריה של הגל, קומט, שפנגלר וטוינבי.

- Hatch, Elvin. 1973. *Theories of Man and Culture*. New York and London: Columbia University Press.

- Van-der Lann L. and A. Persma. 1982. The Image of Man: Paradigmatic Cornerstone in Human Geography. *Annals of the Association of American Geographers*. 72 (3) pp.: 411-426.

נושא 9: השען העיוור? תפיסת האדם והחברה על-פי הדארוויניזם החברתי והסוציו-ביולוגיה

המעבר הטיבעי ביותר לגיבוש מודל מסביר להתנהגות של פרטים וחברות

- הוא אימוץ העקרונות של האבולוציה הביולוגית לבניה של תיאוריה חברתית (או דארוויניזם חברתי). יטופלו הניסיונות המוקדמים ללכת בכיוון זה (הרברט ספנסר, לואיס הנרי מורגן); הרעיונות הניאו-אבולוציוניים של אמצע המאה (לסלי וייט וגיליאן סטוארט); ויוצגו פיתוחים מאוחרים קיצוניים של רעיונות המקור (רעיון הסוציו-ביולוגיה של ווילסון ורעיון הגן האנוכי של דוקינס).
- ארון, רמון. 1993. *ציוני דרך בהגות הסוציולוגית*. תל-אביב: האוניברסיטה הפתוחה. פרק 2 (על אוגוסט קונט).
 - ברגר, פיטר ל. 1985. *הזמנה לפגישה עם הסוציולוגיה*. תל-אביב: עם עובד (ספרית אופקים). פרק 2.
 - גולד, סטיבן גיי. 1990. *מאז היות דארווין*. עמודים 269-288.
 - גולד, סטיבן גיי. 1992. *אין מידה לאדם*. עמודים 353-364.
 - למפרט, עדה. 1994. *האבולוציה של האהבה*. תל-אביב: אוניברסיטה משודרת. קראי והשווה לספר: ברגמן, מרטין ס. 1994. *דרכיה של האהבה: סיפור החיפוש האנושי אחר סודה של האהבה*. תל-אביב: ספרית הפועלים.
 - פישר, הלן א. 1994. *אהבה ובגידה, נישואין וגירושין: המסתורין של המשיכה המינית, הזוגיות והפיתוי לבגוד*. תל-אביב: זמורה ביתן. קראי והשווה לספר: ברגמן, מרטין ס. 1994. *דרכיה של האהבה: סיפור החיפוש האנושי אחר סודה של האהבה*. תל-אביב: ספרית הפועלים.
 - לנדמן, מיכאל. 1980. *האדם בעיני עצמו: אנתרופולוגיה עיונית*. תל-אביב: ספרית הפועלים. חלק שלישי.
 - מונטגיו, אשלי. 1976. *על התוקפנות האנושית*. תל-אביב: ספרית אופקים. פרק 3.
 - הערך: אוולוציה חברתית ותרבותית. *מילון פונטאנה למחשבה מודרנית*. תל-אביב: עם עובד. עמוד: 4.
 - הצצה בשני ספריו של הביולוג הבריטי ריצ'ארד דוקינס: *הגן האנוכי ו השען העיוור*.
 - קימן, צ'ארלס. 1984. *התאוריה הסוציולוגית הקלאסית*. תל-אביב: הוצאת דקל. פרק 2 (על אוגוסט קומט) ופרק 3 (על הרברט ספנסר).
 - קסטי, ג'ון. 1993. *גן העדן הרבוד: בבואת האדם בראי המדע*. פרק 3 עמודים: 127-177. לא להיבהל מהקטעים הטכניים של גנטיקה - לנסות להתרשם מהטיעונים העיקריים.
 - Bowler, Peter J. 1984. *Evolution: The History of an Idea*. Berkeley: University of California Press. פרק 1 ופרק 12
 - Wilson, Edward O. 1978. *On Human Nature*. Cambridge: Harvard University Press. Chapter 1

נושא 10: החומר, העבודה והייצור: תפיסת האדם והחברה על-פי המטריאליזם ההיסטורי והמרכסיזם

רעיון המטריאליזם ההיסטורי הינו אחד מתפיסות היסוד בעלות ההשפעה הרבה ביותר על הניסיונות השונים לפענח התנהגותו ודרכיו של בעל החיים ששמו אדם. הביטוי הבולט ביותר לתפיסה זו ניתן

- במחקריהם ופועלם של קארל מארקס ופרידריך אנגלס. בשיעור יוצגו רעיונותיהם של השניים ועבודתם בהקשר של פענוח כללי המשחח החדשים בעידן של ירידת הגורם האבולוציוני-דארוויניסטי.
- אבינרי, שלמה. 1967. *משנתו החברתית והמדינית של קארל מארקס*. תל-אביב: הקיבוץ המאוחד. פרקים: 4-5 ונספח ב (על יחסו של מארקס לתיאוריה הדארוויניסטית).
 - ⇒ אבינרי, שלמה. 1991. *רשות הרבים: שיחות על מחשבה מדינית*. תל-אביב: ספרית הפועלים - דעת זמנינו. פרקים 19-20.
 - אנגלס, פרידריך. 1955 [1883]. נאום על קברו של קארל מארקס. בתוך: ק. מארקס ופ. אנגלס - *כתבים נבחרים* כרך ב. תל-אביב: ספרית הפועלים. עמודים: 127-128.
 - ⇒ אנגלס, פרידריך. 1955 [1884]. *מוצא המשפחה, הקניין הפרטי, והמדינה*. בתוך: ק. מארקס ופ. אנגלס - *כתבים נבחרים* כרך ב. תל-אביב: ספרית הפועלים. עמודים: 129-250.
 - ⇒ ארון, רמון. 1993. *ציוני דרך בהגות הסוציולוגית*. תל-אביב: האוניברסיטה הפתוחה. פרק 3 (על קארל מארקס).
 - וינרב, אליעזר. 1987. *חשיבה היסטורית: פרקים בפילוסופיה של ההיסטוריה* (חלק א). תל-אביב: האוניברסיטה הפתוחה. פרק 5 (על המטריאליזם ההיסטורי).
 - ⇒ מארקס, קארל. 1955 [1859]. לביקורת הכלכלה המדינית (הקדמה). בתוך: ק. מארקס ופ. אנגלס - *כתבים נבחרים* כרך א. תל-אביב: ספרית הפועלים. עמודים: 252-255.
 - קאוטסקי, קרל. 1940. *טבע האדם: התפיסה המאטריאליסטית של ההיסטוריה*. עין-חרוד: הקיבוץ המאוחד. חלקים: 2, 3, 6 ו.
 - קימן, צ'ארלס. 1984. *התאוריה הסוציולוגית הקלאסית*. תל-אביב: הוצאת דקל. פרק 4 (על קארל מארקס).
 - ראוך, ליאו. 1978. *אמונה ומהפכה: הפילוסופיה של ההיסטוריה*. תל-אביב: יחדיו. הפרק על פילוסופיית ההיסטוריה של מארקס.
 - Elster, John. 1985. *Making Sense of Marx*. Cambridge Studies in Marxism and Social theory. Cambridge: Cambridge University Press. פרק מבוא ופרק 1

נושא 11: תרבות כגוף אורגאני-מכאני-”הגיוני וצפוי”: **תפיסת האדם והחברה על-פי הגישה הפונקציונאליסטית** **וגישת תיאורית המערכות**

הומו-אקונומיקוס הוא ביטוי המבטא בתוכו תפיסה האומרת כי בני האדם שואפים למקסם (בבחינת מקסימום תועלת כנגד השקעה) את פעילותם באופן הגיוני, שיטתי, ובדרך הכלל, מודע. תפיסת האדם כהומו-הירארכיקוס, אם נביא דוגמה נוספת, מבטאת תפיסה של האדם כיצור השואף (או נדחף) להתקיים במסגרות בעלות הירארכיה סוציו-פוליטית. בפרטים וחברה, ניתן על פי תפיסה זו, לאתר חוט שני הגיוני של דפוסי פעילות והתנהגויות הפועלים לשמירה על איזון בריא של מערכת חברתית/תרבותית (הומאוסטאזיס תרבותי). על פי שתי הדוגמאות הללו, קיימת פונקציה (קיים תפקיד והסבר הגיוני) לכול פעילות תרבותית של פרטים ושל חברה. דפוסי התנהגות לפיכך "ממלאים פונקציה" ונועדו לסייע לחברה/תרבות להתמודד עם בעיות מבעיות שונות. אפילו דפוסי התנהגות לא הגיוניים לכאורה - משמשים בעקיפין, אם רק נדע למצוא את הקשר, ככלי לשמירת או להשבת דפוסי תרבות קיימים בחברה נתונה. תפיסות כגון אלו, שניתן להגדירם כפרוגרמות פונקציונאליסטיות הרואות בחברה כמערכת בעלת מרכיבים עם תלות הדדית יוצגו ויידונו בכיתה.

• איזנשטדט, שמואל נוח ומרים קורלרו. 1982. הסוציולוגיה: פרדיגמות ומשברים. ירושלים: מאגנס. פרקים 7-8 (על המודל הסטרוקטורליסטי-פונקציונאליסטי כפרדיגמה מסבירה).

⇒ גולדברג, הרווי, אורית זיו, ואיילין בסקר. 1978. אנתרופולוגיה: אדם, חברה, תרבות. תל-אביב: צ'ריקובר גומא. פרק 5 (על פונקציונאליזם באנתרופולוגיה).

⇒ דוראנט, וויל. 1957. פילוסופיה בדרכי נועם. תל-אביב: הוצאת המתמיד. כרך א: פרק 4. המלצה חמה ביותר על ספר זה ועל כל הספרים של דוראנט (ובמיוחד על ספרו גדולי ההוגים שגם הוא תורגם לעברית לפני כשלושים שנה).

• מרטון, רוברט. 1971. התיאוריה החברתית והמבנה החברתי. תל-אביב: יחדיו. עמודים 79-99.

⇒ הערך: פונקציונאליזם. מילון פונטאנה למחשבה מודרנית. תל-אביב: עם עובד. עמודים: 344-345.

⇒ Applebaum, Herbert. 1987. Integration of Cultures - Structuralism and Functionalism. In: *Perspectives in Cultural Anthropology*. Albany: State University of New York Press. 109-115 קרא עמודים

• Hatch, Elvin. 1973. *Theories of Man and Culture*. New York and London: Columbia University Press. (על הפונקציונאליזם של ברוניםלב מאלינובסקי)

נושא 12: תפיסת האדם והחברה על-פי הגישה הסטרוקטוראליסטית.

האם קיימת מנטאליות בסיסית ייחודית של פרטים ועמים שונים או שמא ישנו דפוס חשיבה אוניברסאלי המכתיב התנהגות בסיסית משותפת לכל בני האדם? הסטרוקטוראליסטים (לוי-ברול, מרסל מוס, פיאג'ה, חומסקי, לוי-שטראוס) עונים על השאלה השניה בהן נמרץ. הסוגיה של מדוע וכיצד הם מנמקים זאת; כמו גם ההשלכות המתודולוגיות של תפיסתם תידון בכיתה.

- חזן, חיים. 1992. השיח האנתרופולוגי. תל-אביב: אוניברסיטה משודרת. פרק ט.
- ⇒ לוי, זאב. הסטרוקטורליזם: בין מתוד לתמונת עולם. תל-אביב: ספרית הפועלים. פרקים 1, 4, 5, 10.
- ⇒ לוי-שטראוס, קלוד. 1987. החשיבה הפראית. תל-אביב: ספרית הפועלים. נא לעיין בפרקי הספר ולקרא חלקים שיראו לך מעניינים. לאחר מכן קרא את: גירץ, קליפורד. 1990. פרשנות של תרבויות. ירושלים: כתר. פרק 9.
- הערך: סטרוקטורליזם. מילון פונטאנה למחשבה מודרנית. תל-אביב: עם עובד. עמודים: 310-311.
- ⇒ פיאז'ה, ז'אן. 1987. הסטרוקטוראליזם. תל-אביב: עם עובד. עלעל בדפי הספר וקרא רק את נספח הביאורים של זאב לוי עמודים: 121-127 ופרקים 1 ו 6.
- קסטי, ג'ון. 1993. גן העדן הרבוד: כבואת האדם בראי המדע. תל-אביב: דביר. פרק 4.
- ⇒ Applebaum, Herbert. 1987. Structuralism and Cognitive Anthropology. In: *Perspectives in Cultural Anthropology*. Albany: State University of New York Press. 401-410 קרא עמודים
- Leach, Edmund. 1976. *Culture and Communication: The Logic by which Symbols are Connected. An Introduction to the use of Structuralist Analysis in Social Anthropology*. Cambridge: Cambridge University Press. פרקים 1-2
- Levi-Strauss, Claude. 1967. *Structural Anthropology*. New York: Doubleday.
- Ritzer, George. 1992. *Sociological Theory* (third edition). New York: McGraw-Hill. קרא פרק 13 על סוציולוגיה סטרוקטוראליסטית

נושא 13: תפיסת האדם והחברה על-פי הגישה האכסיסטנציאליסטית

ניטשה, קאמי, סארטר מציגים תפיסה כמעט ניהיליסטית בכול הקשור לתפיסת מקום האדם בעולם ולדינאמיקה התרבותית. בני-אדם, שהנם בעלי רצון ותודעה, מוצאים את עצמם בעולם מנוכר של אובייקטים הנעדרים גם רצון גם תודעה. הניגוד הנ"ל בין המציאות האנושית של רצון ותודעה ובין הטבע הנעדר רצון ותודעה מכתוב מערכת יחסים שבה האדם עומד כייצור חסר הגדרה ופתוח לשינויים על רקע פעילותו היום-יומית. משמעותה המתודולוגית של התפיסה האכסיסטנציאליסטית את האדם, החברה והתרבות היא שאין לקבל שום הסבר מונולטי-כוללני כיון שבני האדם הם "מגוונים, ברי שינוי, בלתי ודאיים, עמוסי קונפליקטים וברי בחירה מסוימת, שהיא עצם מהות קיומם".

- גולומב, יעקב. 1995. *מבוא לפילוסופיות הקיום: אקזיסטנציאליזם*. תל-אביב: האוניברסיטה המשודרת. פרקים א' ו ה'.
- ⇒ דוראנט, וויל. 1963. *גדולי ההוגים*. תל-אביב: אחיאסף. פרק 9 (על פרדריך ניטשה).
- ⇐ מאגי, בריאן. 1983. היידגר והאקסיסטנציאליזם המודרני: שיחה עם ויליאם בארט. בתוך: ב. מאגי (עורך), *אנשי הגות*. תל-אביב: עם עובד. עמודים: 83-106.
- ניטשה, פרידריך. תשכ"ח. *הולדתה של הטרגדיה; המדע העליון*. ירושלים ותל-אביב: שוקן.
- ⇒ ניטשה, פרידריך. תשל"ה. *כה אמר זרתוסטרא*. ירושלים ותל-אביב: שוקן. לעלעל ולהתרשם בלבד.
- סארטר, ג'אן-פול. 1980. *אינטימיות*. תל-אביב: הדר.
- סארטר, ג'אן-פול. 1989. *אקסיסטנציאליזם הוא הומניזם*. ירושלים: כרמל.
- סיגד, רן. 1981. *אכסיסטנציאליזם: המשך ומפנה בתולדות התרבות המערבית*. ירושלים: מוסד ביאליק. מבוא ופרקים 1+2.
- ⇒ הערך: *אכסיסטנציאליזם*. מילון פונטאנה למחשבה מודרנית. תל-אביב: עם עובד. עמודים: 29-30.
- קאמי, אלבר. 1970. *האדם המורד*. תל-אביב: עם עובד. הקדמה ופרק 1 ⇒ שיחור, רחל. 1989. *ניטשה: עיונים בתרבות המערב*. תל-אביב: אוניברסיטה משודרת.
- Barrett, William. 1962. *Irrational Man: A Study in Existential Philosophy*. New York: Doubleday Anchor. 4 פרק
- Breisach, Ernst. 1962. *Introduction to Modern Existentialism*. New York: Grove Press. A2 פרק 5 ובמיוחד סעיף

נושא 14: סיכום - לקראת גיבוש מודל אקלקטי-הוליסטי בניסיון לפענוח התנהגותו ודרכיו של המין האנושי

במפגש האחרון יוצע סיכום של הרעיונות המרכזיים שתוארו במהלך הקורס ויוצעו חלופות מחשבה לקראת סינתזה ואינטגרציה של המודלים העיקריים העוסקים בפענוח דרכיו והתנהגותו של בעל החיים ששמו אדם. המסקנה העיקרית שתוצג היא שאין ככול הנראה לבקש דרך מונוליתית אחת המסבירה את המורכבות העצומה של יחסי אדם-תרבות-טבע. תחת זאת, יש לבקש הבנה מתוך שיטה אקלקטית-אספנית המתמודדת עם מגוון סוגיות ביחסי אדם-תרבות-טבע בדרך של ניצול ארסנל גדול ככול האפשר של תיאוריות, מודלים, ומתודות הלקוחים ממדעי החברה, הרוח, והטבע.

- גל-מן, מארי. 1995. *הקווארק והיגואר*. תל-אביב: מעריב. פרק 2. (על השילוב ההכרחי והמשלים בין השכלה רחבה לידע מתמחה).
- ⇒ ברונובסקי, יעקב. 1978. *מקורות הידיעה והדמיון*. תל-אביב: עם עובד. עמוד 61. (על הידע האנושי כיחידות קטנות בפאזל הענק של סך כל הידע הפוטנציאלי הקיים ביקום).
- ⇒ גולד, סטיבן ג'יי. 1980. *שביל הזהב של דארווין*. בתוך: *בוהן הפנדה*. תל-אביב: דביר. עמודים: 56-80 (על השילוב של רוחב יריעה אינטלקטואלי ועבודה אמפירית סיזיפית כמפתח לתובנות שפיתח דארווין).

נושאים נוספים שאליהם נתווחס במהלך הקורס:

המודע, התת-מודע וכל השאר: תפיסת האדם והחברה על-פי תיאוריות האישיות של פרויד, יונג, ואדלר

- כאן ננסה לברר את הסוגיה מה טיבו של השחקן הראשי - האדם - במשחק החיים? האם ניתן לנסח כללים בסיסיים לדפוסי התנהגות של פרטים בחברה כבסיס להבנת הדינאמיקה האנושית. נכיר שלושה ניסיונות חשובים שנעשו בדרך לבירור סוגיה זו.
- ⇒ אלגום, דניאל. 1991. פרקים בתולדות הפסיכולוגיה. תל-אביב: אוניברסיטה משודרת. פרקים 12-13.
- ⇒ גירץ, קליפורד. 1987. תפיסות של חשיבה פרימיטיבית. בתוך: ג'ונתן מילר (עורך), מחשבות על מחשבות. תל-אביב: עם עובד 220-242.
- ⇒ זיו, אבנר. 1993. פסיכולוגיה: מדע הבנת האדם. תל-אביב: עם-עובד. פרק 13 (תיאוריות אישיות)
- מיד, מרגרט. 1970. מילדות לבגרות בגינאה החדשה. רמת גן: מסדה. כל פרק שיראה מעניין.
- מיד, מרגרט. 1974. מין ומזג בשלש חברות פרימיטיביות. רמת גן: מסדה. כל פרק שיראה מעניין.
- ספרבר, מנס. 1972. פסיכולוגים כבני אדם: אלפרד אדלר לעומת פרויד. תל-אביב: עם עובד (אופקים).

גזעים, אתניות, וגזענות.

- כאן ננסה לעמוד על התופעה המכוערת של הגזענות תוך התחקות אחר שורשיה האינטלקטואליים וביטוייה בנקודות נבחרות בהיסטוריה.
- ⇒ בכרך, צבי. 1995. תפיסת האדם באידיאולוגיה הנאצית. תל-אביב: אוניברסיטה משודרת.
- ⇒ בנו מילר-היל. תשנ"ב. מדע קטלן: בידולם של יהודים, צוענים וחולי-נפש. ירושלים: מאגנס. קרא את הפרק הנושא את השם: "כרוניקה גרמנית של זיהוי ה"זרים", בידולם והשמדתם. כמו כן רפרף על פרקי הספר וקרא כל מה שתמצא בו ענין.
- ⇒ גולד, סטיבן גיי. 1990. מאז היות דארווין. פרקים: 28-31 (פרקים קצרים...).
- ⇒ גולד, סטיבן גיי. 1992. אין מידה לאדם. תל-אביב: דביר. פרק 1 (קצרצר) ועיין באיורים הפזורים בספר.
- ⇒ דימונד, ג'ארד. 1994. השימפנזה השלישי. תל-אביב: מעריב.
- דן, ל. צ. דובדאנסקי, ת. 1964. תורשה, גזע וחברה. תל-אביב: ספרי דגה. פרקים ראשון, שני ואחרון.
- מרווין, האריס. 1991. בני מיננו. תל-אביב: מעריב. עמודים: 66-83.

מאבולוציה ביולוגית לתיאוריה חברתית

ציוני דרך בניסיונות לפענוח התנהגותו
ודרכיו של בעל החיים ששמו אדם ובירור
שאלת מקומו בעולם

עבודת בית מסכמת לשיעורו של ד"ר יוני מזרחי

מטרת העבודה המסכמת לעמוד על המידה בה התמודד הסטודנט/ית עם חומר הקריאה ועם השיעורים שהועברו בכיתה כבסיס להערכה מסכמת של הקורס. להלן מספר הנחיות לכתיבת התרגיל.

1. איתור נושא רלוונטי מתוך חומר הלימודים כפי שנלמד במהלך הקורס שיש לך עניין מיוחד בו ושנראה לך שברשותך מספיק חומר להתמודד איתו. הנושא יכול להיות כל דבר הקשור באופן ברור לנושא הקורס ולרוח הדברים כפי שעלתה מההרצאות ומחומרי הקריאה. נא לשים לב למילה רלוונטי ולא להסחף לחלוטין...

2. לימוד ואינטגרציה של חומרי הביבליוגרפיה וחומרי ההרצאה, חשיבה על דרך הצגת הנושא בכתב, כתיבה על הנושא בסדר גודל של לא יותר מ 5 עמודים מודפסים ברווח כפול. כתיבה של יותר מ 5 עמודים לא תתקבל.

3. על הכתיבה לשקף (וכך גם תוערך העבודה כולה):

- א. הבנה של הנושא ברמה סבירה ביחס להיקף שבו טופל, 25%
- ב. שימוש במגוון מקורות ביבליוגרפיה וחומרי הרצאה, 25%
- ג. חיבור הנושא לקונטקסט הרחב יותר של הנושאים בהם דנו במהלך הסמסטר, 25%
- ד. מידה של מקוריות זהירה וממד אישי של התייחסות לנושא בטון עניני, 15%
- ה. כתיבה אקדמית תוך שימוש בהפניות ביבליוגרפיות מדויקות בטקסט בפורמט הביבליוגרפי שלמטה, 10%

⇒ הערה בתוך הטקסט ואו בהערת שוליים:

למשל - "מרוין האריס (האריס, 1989: 23) מציע לראות בכך...."

או "סמית (Smith, 1973: 14) טוען גם הוא שיש בכך..."

⇒ ביבליוגרפיה בסוף התרגיל: בפורמט הנתון ברשימת הספרות בסילבוס של הקורס.

4. מאד מאוד מומלץ להתחיל לחשוב על נושא החל מאמצע הקורס ולהתחיל לכתוב את העבודה במהלך הסמסטר!! הגשת העבודה נדרשת כחודש לאחר השיעור האחרון בקורס.

בהצלחה, **בצ'ין, ובהנאה**

יוני